

103080

mester. Men han er visst for gammel. Han må «bearbeides» for å lønne seg. (Hvem husker ikke «Peer Gynt» for noen år siden med — var det Marilyn Monroe? — som Solveig.)

Eller tar vi feil? Er disse bøkene tegn som tyder på det motsatte? Har net trofaste og idealistiske arbeidet som Eva Le Gallienne og andre har gjort båret frukter i stillhet. Har Ibsen sjansen til å erobre det handlingstørste amerikanske teaterpublikumet innenfra? Å få seg en varig plass på Broadway, uten velvillige bearbeidere i kraft av «å være seg selv»?

Hvis det skjer — og imtil det skjer — er hans dramatiske tekst i trygge hender hos Eva Le Gallienne.

Gerhard Knoop.

Samtiden 1956

Solveig Hartmann:

QUISLINGS KONFERANSE MED DEN TYSKE OVERKOMMANDO

3. april 1940 i København.

Under prosessen mot Quisling innrømmet han å ha vært i København i de første dagene av april 1940 — angivelig for å konferere med lederen av DNSAP, Fritz Clausen, om et nordisk partimøte samme sommer. Men han benektet å ha talt med en oberst fra den tyske overkommando — i hvert fall husket han ikke et sådant møte. («Ikke det jeg kan erindre. — Det måtte være en som har vært inkognito da.») Lagmannsretten fastslo imidlertid at det måtte «anses på det rene at tiltalte den 6. april 1940 var i København, der han hadde et møte med en oberst fra den stab som hærens overkommando hadde satt til å arbeide med planene om invasjon i Norge. Han ble forelagt en del konkrete spørsmål av militær art og av betydning for invasjonsplanene. Disse spørsmål svarte tiltalte på. Det var på foranledning av Hitler at denne offiseren ble sendt til København.»

Etter det ganske vektige bevismateriale som forelå, måtte det være særdeles tungtveiende grunner som avholdt Quisling fra å vedkjenne seg å ha møtt en tysk oberst i København.

Vi har riktignok enkelte skriftlige kilder om konferansens resultater, således generaloberst Jodls dagbok for 4. april 1940: «Piepenbrook, sjef Abwehr I, tilbake med godt resultat fra konferansen med Quisling i København.» Og i sjøkrigsledelsens dagbok denne dato heter det: «Oberst i gsth. Piekenbrocks konferanse med statsråd Quisling i København bringer ingen nye momenter (keine neuen Erkenntnisse) for krigsmarinens operasjoner, men noen verdifulle opplysninger om troppenes størrelse og styrke, flyplassenes beliggenhet og flyberedskap osv. Med hensyn til kystbefestningenes forsvarsberedskap tror Qu. at kystbatteriene neppe kommer til å

skytte uten å ha forhørt seg nok en gang hos regjeringen. For å kunne besette hele landet mente han man trengte 6 divisjoner. På eksakte spørsmål svarte Quisling i. a. undvikende.»

Der foreligger imidlertid ikke noe skriftlig referat fra selve møtet, og den tyske offiser som førte forhandlingene, daværende oberst Hans Piekenbrock, ble først løslatt fra russisk krigsfangenskap senhøstes 1955 samtidig med bl. a. den fhv. stabssjefen hos von Falkenhorst, general Erich Buschenhagen.

Inntil nu har det derfor ikke vært mulig å få rede på hvorvidt Quisling ble stilt spørsmål under falske foregivender — hvorvidt det var drøftelsene med Hitler i desember 1939 og ideen om et statskup i Oslo som dannet bakgrunnen for samtalen. I dagene mellom 22. og 25. mars var nemlig Quisling blitt oppsøkt to ganger av kaptein de Laporte som representant for Abwehr II i den tyske overkommando — en offiser som Quisling kjente allerede fra juni 1939. Det var de Laportes direkte foresatte, kaptein Theodor Gottlieb von Hippel, som stod bak innbydelsen til Quisling i mai/juni 1939 og som ydet ham den første finansielle støtte fra tysk side.² de Laporte formulerte sitt oppdrag slik: «Overkommandoen regner med at det innen kort tid vil finne sted et britisk landingsforsøk i Norge. Min oppgave er å bringe på det rene i hvilken utstrekning der ved en slik invasjon kan ventes hjelp av Quisling-bevegelsen NS.»³

Bakgrunnen for de Laportes oppdrag var utvilsomt frykten for at isvanskelighetene ville hindre tyskerne i å gjennomføre den fulle invasjonsplan før det var for sent.⁴ I løpet av mars hadde da også von Falkenhorsts stab fått ordre om i all hast å utarbeide en særskilt operasjonsplan for det tilfelle at britene kom først. Tyskerne skulle i så fall gå i land bare i Sør-Norge.⁵ Da isen gikk opp og Hitler gav sin invasjonsordre 2. april, var den subsidiære løsning ikke lenger aktuell. Men da Quisling fikk anmodning om å komme til København i begynnelsen av april, kunne han neppe unngå å se oppfordringen på bakgrunn av de Laportes misjon.

I dag lar det seg gjøre å skaffe full klarhet takket være en skriftlig redegjørelse fra det eneste vitne til konferansen med Quisling i København. Samtalen ble ført i enerom og kun mellom de to.

Generalloytnant Piekenbrock, som er generalstabsoffiser, ble våren 1937 militær etterretningssjef hos admiral Canaris, idet han overtok ledelsen av Abwehr I, den viktigste av de tre hovedavdelinger. Han var dessuten den av medarbeiderne som stod Canaris nærmest — både personlig og faglig. Ifølge Canaris' biograf, Karl Heinz Abshagen, fant admiralen ham ganske særlig sympatisk på grunn av hans høye intelligens og tørre humor. Canaris hadde ubetinget tillit til ham. Hvis det overhodet finnes et menneske som Canaris fortalte alt, måtte det være Piekenbrock, skriver Abshagen. — Det sier seg selv at en mann i denne ansvarsfulle og krevende stilling (inntil 1943) var i besiddelse av en usedvanlig stor vurderingsevne og en utmerket hukommelse. Til det oppdrag det her gjelder ble han spesielt stilt til disposisjon for overkommandoen, og oppdragets art var utenom det vanlige. Det er derfor grunn til å legge avgjørende vekt på general Piekenbrocks fremstilling av møtet med Quisling — selv om det nu er 16 år siden, hvorav 11 lange års krigsfangenskap. Det er den alminnelige oppfatning blant Piekenbrocks nære medarbeidere fra dengang at han med sin sterke konstitusjon og viljestyrke har kommet seg forbausende godt gjennom fangenskapet.

General Piekenbrocks redegjørelse av 2. april 1956:

«Så vidt jeg erindrer var det den 1. april 1940 Hitler kalte meg til Rikskanselliet og gav meg i oppdrag å møte Quisling i hotell D'Angleterre i København to dager senere. Tidspunktet var allerede fastsatt til klokken 15.

Hitler sa til meg at Quisling var villig til å gi opplysninger om de norske hæravdelingers styrke og stasjonering, om befestninger og artilleristillinger ved havneinnløpene og fjordene. Resultatet av konferansen med Quisling skulle jeg etter tilbakekomsten fremlegge for admiral Raeder. Under konferansen med Hitler var bare hans adjutant, general Schmudt, til stede.

Jeg traff Quisling, som jeg bare kjente etter foto, til fastsatt tid i hotellets vestibyle, og gikk med ham opp på hans værelse. Der deltok ingen annen i konferansen.

Quisling uttalte at man måtte regne med en umiddelbart forestående britisk lan-

ding i Norge og at det var i Norges interesse at tyskerne kom britene i forkjøpet.

Derpå uttalte han at det beste ville være om det ble gjort landgang ikke bare i Sør-Norge (Oslo—Bergen), men også i nord (Narvik). Men det var den tyske flåte ikke i stand til.

Jeg forholdt meg taus, da jeg ikke anså meg berettiget til å tale med ham om de planer som overkommandoen hadde utarbeidet. På spørsmål om det norske forsvars effektive styrke, innskrenket Quisling seg i alt vesentlig til å nevne den svekkede beredskap som følge av permisjoner til landbruksarbeide.

Videre gav han meg opplysninger om befestningsverkene ved innløpet til Oslo og Bergen. Hvis tyske skip dukket opp helt overraskende, trodde Quisling ikke at kystbatteriene ville åpne ild med en gang, men antok tvert imot at kommandantene først ville innhente samtykke hos høyere myndighet.

Quisling gav også noen brukbare opplysninger om flyplassene og deres belegg. Han understreket at en høy prosent av de militære i de forskjellige avdelinger tilhørte hans parti og at man derfor ikke behøvde å regne med noen energisk motstand.

Etter min oppfatning var resultatet av konferansen forholdtvis magert (dürftig). Jeg fikk inntrykk av at Quisling ikke var forberedt på å besvare eksakte militære spørsmål, men at han beredvillig meddelte hva han visste. Han hadde kanskje også ventet at vi hadde meddelt enkeltheter om hva vi hadde fore (ihm unsere Absichten spezialisiert mitgeteilt).

Konferansen varte 1½ time. Jeg har hverken før eller senere talt med Quisling.»

Med Hagelin hadde Piekenbrock en samtale på sitt kontor i krigsministeriet noen uker før møtet med Quisling. Det var kommandør Bürkner, sjefen for utenlandsavdelingen hos admiral Canaris, som introduserte ham.^{5a} Piekenbrock var ikke forberedt på denne samtalen. Han regnet med at dette var den første føler som kunne utvikle seg til en nyttig kontakt for Abwehr. Når han ikke innlot seg på militære detaljspørsmål ved denne — som han trodde — første konferanse, skyldtes det også at han var engstelig for å forstyrre Hagelins direkte forbindelse til krigsmarinens overkommando (stabssjefen Schulte-Mönting). Umiddelbart etter arrangerte

Piekenbrock en konferanse mellom Hagelin og oberst Buschenhagen, sjefen for general von Falkenhorsts stab (se note 5). Senere traff Piekenbrock ikke Hagelin mer — altså heller ikke i København.

På de mange punkter hvor der er anledning til å føre kontroll, stemmer denne fremstilling fra førstehåndsvitnet helt ut med de tyske dagboksnotetegnelse som de interesserte instanser gjorde umiddelbart etter oberst Piekenbrocks muntlige rapport til admiral Raeder. Og sjøkrigsledelsens dagbok, som er sitert foran, er da selvfølgelig av særlig interesse.

De innledningsord Quisling benyttet overfor Piekenbrock korresponderer også med både tendensen og ordlyden i Hagelins alarmerende rapport til admiral Raeder den 26. mars 1940. Det heter her bl. a.: «En person som står både kommanderende admiral og Kongen meget nær sa at den ventede britiske aksjon er uunngåelig, for England vet at det bare kan vinne krigen dersom det disponerer over norske havner. Dessuten frykter England for en tysk preventiv-aksjon (Abwehraktion) som det for enhver pris må komme i forkjøpet. At England virkelig er redd for en tysk preventiv-aksjon, bekreftes av hva utenriksminister Koht sa — meget opphisset — i et hemmelig møte i Stortingets utenrikskomité for ca. 8 dager siden, — at Tyskland hadde til hensikt å legge en minesperring fra Jylland til norskekysten. Denne opplysning stammer fra England. Etter alt å dømme må man regne med en britisk aksjon hvert øyeblikk.» — Og rapporten avsluttes med at man (Quisling og Hagelin) ikke lenger kan ta ansvaret ved å opprettholde sitt råd om å avvende den videre utvikling. En ytterligere venten medfører en overordentlig risiko. Quisling påpeker at det vil være vanskelig å kaste britene ut hvis de først har fått fotfeste.

Inntil general Piekenbrocks redegjørelse forelå, kunne det fremdeles herske tvil om i hvilken utstrekning Scheidt og Hagelin hadde drevet sin egen politikk og holdt Quisling utenfor vesentlige disposisjoner. Ingen av de tallrike rapporter som mellom den 18. desember 1939 og den 9. april 1940 ble sendt eller levert til admiral Raeder og riksleder Rosenberg var undertegnet av Quisling. Det var ting som tydet på at han ble holdt utenfor — ikke minst Hagelins brev av 29. desember 1940 til Scheidt hvor han taler om at

det forutgående arbeide «inntil videre forblir en hemmelighet mellom oss.»⁶ Her er Quislings navn ikke nevnt. Og så sent som 1. desember 1955 uttalte Hans-Wilhelm Scheidt i en samtale med artikkelforfatteren at han hadde streng instruks fra Hitler og adjutanten, oberst Schmundt, om ikke å tre i forbindelse med Quisling. I forhold til Hagelin var han bare berettiget til å drøfte og behandle de opplysninger som Hagelin selv hadde skaffet til veie. Riktignok betydde møtet mellom Scheidt og Hagelin våren 1939 at vingene ble satt på propellen som drev verket. Vel er det så at de to kan ha hatt sine spesielle planer og at Quisling var meget syk et lengere tidsrom våren 1940. Men på de avgjørende stadier var Quisling fullt engasjert. Derom kan det ikke nu lenger herske noen som helst tvil.

Det var den 26. mars 1940 — samme dag som admiral Raeder fikk Hagelins rapport — Hitler tiltrådte Raeders forslag om aksjon «ved neste nymåne — den 7. april». Den nøyaktige dato ble fastsatt den 2. april. Men den vekt Hitler åpenbart tillia rapporten av 26. mars og den foregående innberetning av 20. mars vedrørende den franske marineattaché Kernmarrecs reise langs norskekysten for å studere landingssteder og gjennomfarten fra Narvik⁷ førte etter alt å dømme til hans beslutning om å ta Quisling med på råd. — Til Rosenberg uttalte Hitler: «Uten Scheidt hadde jeg ikke angrepet Norge i rett tid.»⁸ Og Scheidt har bekreftet at det nettopp var disse rapporter som spilte en avgjørende rolle for Hitlers beslutning. Og under samtalen med Quisling den 16. august 1940 takket han Quisling for at han hadde advart ham mot den truende utvikling. Hitlers begrunnelse for angrepet svarte til de argumenter som Quisling gjorde gjeldende i mars—april 1940.⁹

Plaserer man København-konferansen i det større perspektiv, skaper den en betydelig avklaring både av bakgrunnen for invasjonen og for maktkampen under okkupasjonen. Fremfor alt er oberst Piekenbrocks redegjørelse det avgjørende bevis på hvordan Quisling medvirket aktivt til å lette gjennomføringen av det tyske angrep. (At han ikke visste at operasjonen allerede var satt i gang, er selvsagt irrelevant.) Men synspunktene fører videre. Sett i sammenheng med rapportene av 20. og 26. mars 1940 kan man

vanskelig frita Quisling for å måtte bære en meget vesentlig del av ansvaret for at den tyske aksjon ikke bare ble inspirert under samtalen med Hitler og admiral Raeder i desember 1939 — men også besluttet gjennomført.

Oslo den 8. april 1956.

Sverre Hartmann.

NOTER

¹ Den politiske forberedelse av Norges-aksjonen (Rosenberg). Forklaring av generalene Jodl og Keitel.

² Erklæring av oberstløytnant von Hippel 13. desember 1948, eget arkiv.

³ Scheidts PM til Rosenberg av 28. mars 1940.

⁴ Jfr. Kriegstagebuch Amt Ausl. Abw. des OKW Abt. II (oberst Lahousen) den 19. mars 1940: «Hauptmann de Laporte nach Norwegen als Berater von Aall für Schutzorganisation Norwegen abgereist» — og den 11. mars s. å. hvoretter dr. H. H. Aall har erklært seg beredt til å få Quisling til å gå inn for et forsvar av Ofotbanen og malmfeltene ved et britisk angrep.

⁵ Meddelt av general Buschenhagen i samtale 5. desember 1955.

⁶ a) Hagelin ble av avdelingen utstyrt med legitimasjoner for tilbud om salg av luftvernskyts til den norske marine for å lette hans arbeide med å skaffe seg politiske og militære opplysninger. Det var den 5. og 6. mars 1940. Ifølge erklæring fra viseadmiral L. Bürkner under vår samtale 8. desember 1955 introduserte han Hagelin til Piekenbrock med sikte på en militær utnyttelse av Hagelins opplysninger. — Ifølge meddelelse fra Det danske luftfartsselskab passerte Hagelin København på vei til Tyskland 4., 12. og 26. mars 1940. Den 3. april ankom Hagelin til København fra Berlin og reiste videre til Oslo neste dag. (Quisling reiste hjem den 4. april med tog.)

⁶ Gjengitt i faksimile i «Morgenbladet» 1. april 1950.

⁷ En rapport som Hitler fikk 24. mars ifølge notat på originalen i Rosenbergs arkiv, Nürnberg.

⁸ Jfr. min artikkel i «Morgenbladet» 8. mars 1950 — samtale med Scheidt.

⁹ Jfr. «Samtiden» 1955, s. 487 nederst og s. 488 øverst.

Ann.: a) Datoen, 6. april 1940, i den siterte passus av lagmannsrettens dom må bero på en feilskrift. — På grunn av tidspunktet for dagboksopptegnelsen har man hittil tidfestet konferansen til 4. april. Men nedtegnelsen er jo blitt skrevet etter Piekenbrocks tilbakekomst fra København. b) Hitlers Wehrmachtsadjutant, general Schmundt, ble drept ved attentatet den 20. juli 1944. c) Piekenbrock er feilaktig angitt som Piepenbrook i Jodls dagbok.